

Aan de gemeenteraad van Amsterdam

Amsterdam, 6 april 2022

Geachte gemeenteraad, geacht college,

Wij zijn 10 Amsterdammers die op 14 maart uit de Klankbordgroep Gezondheid zijn gestapt, omdat we de gang van zaken te onzorgvuldig vonden worden na het gebleken verschil van inzicht in de Expertgroep over te volgen werkwijzen, het daarop volgende vertrek van één van de experts en de reactie daarop van de overgebleven leden. Wij schrijven naar aanleiding van het intussen uitgekomen Eindrapport van de Expertgroep. Ons algemene commentaar op dit rapport is tweërlei:

1. Het belangrijkste wat de Expertgroep moest doen is niet gebeurd: het eerlijke antwoord geven aan burgers over wat 'we' intussen wel en niet weten over gezondheidseffecten van windturbines. Een teken daarvan is het grote aantal niet of nauwelijks beantwoorde vragen, die wij aan de Expertgroep hebben gesteld. Wij komen daar onderstaand nog op terug.
2. Een tweede belangrijke taak is evenmin vervuld: het op basis van deskundigheid de weg wijzen naar een uit gezondheidsoogpunt veilige inzet van windturbines in de nabijheid van onze stad. Tekenen daarvan is dat op cruciale onderdelen van het advies geen onderbouwd gezondheidsadvies wordt gegeven, maar volstaan wordt met het adviseren van bestuurlijk-juridische geitenpaadjes om tóch beslissingen te kunnen nemen.

Wij concentreren ons commentaar hieronder op de belangrijkste adviezen van de Expertgroep, te weten de voorgestelde standaard- en maximumwaarde van toe te stane geluidsbelasting door windturbines en het advies over de gezondheidseffecten bij volkstuinten en uitloopgebieden van de stad. Daarover het volgende:

- a) We zijn blij met het advies om zowel een standaard richtwaarde aan te houden als een maximaal toe te laten grenswaarde voor geluidsbelasting. We hadden echter liever een duidelijke afstands- óf geluidsnorm geadviseerd gezien, dan de uitwerking die in het rapport wordt gegeven.
- b) Wij vinden de voorgestelde maximale geluidswaarde (45 dB Lden) onverantwoord hoog. Ten eerste omdat Lden een jaargemiddelde is: lawaaidagen middelen uit over het hele jaar. Het WHO-rapport uit 2018, waarnaar bij deze norm verwezen wordt, geeft aan dat windturbinegeluid slecht gekarakteriseerd wordt door Lden (p. 86): de systematiek van standaard- en grenswaarden zou dus niet Lden moeten gebruiken - veel liever een absolute en te allen tijde meetbare dB-norm. Ten tweede omdat de aangevoerde wetenschappelijke onderbouwing op risico's wijst, die ondenkbaar zijn in een stedelijke omgeving (een percentage zwaar gehinderden namelijk dat op kan lopen tot 17%).

De expertgroep presenteert de onderbouwing van dit cruciale deel van het advies onduidelijk en misleidend, vinden wij: eerst wordt gesteld dat 45 dB Lden overeen zou komen met een door de WHO in 2018 aanbevolen waarde (de WHO noemt deze waarde echter zelf onvoldoende onderbouwd, en niet zonder meer toepasbaar). Vervolgens wordt gesuggereerd, dat 45 dB Lden overeen zou komen met een door de WHO als aanvaardbaar beschouwd percentage van 10% zwaar

gehinderden. Wat even later wordt gecorrigeerd door erop te wijzen dat het te verwachten percentage eigenlijk hoger ligt (13 %) volgens het in ditzelfde WHO-rapport aangehaald TNO-onderzoek. Waarna wordt nagelaten de grafiek uit het WHO-rapport (én het TNO-onderzoek!) te tonen, waaruit blijkt dat deze 13 % slechts een gemiddelde is en de feitelijk in dit onderzoek gebleken onzekerheidsmarge maakt dat het percentage zwaar gehinderden op kan lopen tot 17 %.

Hier wordt dus selectief gewinkeld in een op zich evenwichtig rapport! Het betekent voor U als gemeente, dat het overnemen van deze norm neerkomt op het accepteren dat van de burgers die het dichtst bij windturbines wonen er 1 op de 6 zware hinder zal ondervinden. Omgerekend naar gemiddelde gezinsgrootte zou het gaan om 1 op de 2 à 3 gezinnen, die eigenlijk geen keuze hebben dan te moeten verhuizen.

- c) Voor de hoogte van de voorgestelde 42 dB Lden standaardwaarde ontbreekt elke gezondheidskundige onderbouwing. We lezen namelijk alleen maar, dat die waarde 'ergens' tussen de 40 en de 45 dB Lden zou moeten liggen, opdat bestuurders iets te kiezen hebben. Tussen de regels door wordt 40 dB Lden als mogelijkheid afgeserveerd door erop te wijzen, dat windturbines dan niet meer op zouden vallen tussen verkeer en andere stedelijk lawaai¹. Wat in strijd is met wat elders in het rapport naar voren komt, namelijk dat windturbinegeluid juist niet gemaskeerd wordt door verkeer en ander stedelijk lawaai (onder meer door het tijdstip waarop en het eigen 'zweepende' karakter van windturbine geluid). De gezondheidskundige onderbouwing van deze 42 Lden ontbreekt dus volledig - hier wreekt zich de beperkte samenstelling van de expertgroep - er is alleen een bestuurlijke onderbouwing.
- d) Die laatste kwalificering gaat helaas ook op voor de behandeling van het onderwerp 'volkstuinten' in het rapport van de expertgroep. Ondanks veel door ons daarover gestelde vragen, doet het rapport geen enkele uitspraak over te verwachten gezondheidskundige risico's voor burgers die - bijvoorbeeld - lange zomerperioden in volkstuinten wonen. Gewezen wordt slechts op het bestuurlijke geitenpaadje dat volkstuinten ook zonder duidelijke geluids- of afstandsnormen kunnen worden beschermd in een (wat genoemd wordt) 'ruimtelijke afweging'. Dit advies brengt u dus als bestuurder/raadslid in de positie dat u – volgens de expertgroep – ruimtelijk mag afwegen, zonder dat erbij verteld wordt **wat** u vanuit gezondheidsoogpunt af zou moeten wegen.

Wat ons betreft is de Expertgroep gezondheid niet voor dit soort bestuurlijke adviezen in het leven geroepen. Het lijkt erop dat voorzitter Koeman (jurist, géén gezondheidskundige) in deze passages de rol van 'derde expert' is gaan spelen, die door het vertrek van de heer Bijl vacant kwam.

Er zijn meer punten in het Expertrapport, waarop wij kritisch in zouden willen gaan. Korthedshalve doen we dat hier niet uitgebreid, maar wijzen op het volgende:

1. Zoals in bijlage 1 bij deze brief valt te lezen, zijn vanuit de Klankbordgroep als geheel 130 vragen aan de Expertgroep gesteld. Door de ondertekenaars van deze brief is nagegaan, hoeveel van de door onszelf gestelde (98) vragen in het advies van de Expertgroep zijn verwerkt: we telden 5

---

¹ Dit terwijl de vergelijking met verkeers- en ander stedelijk lawaai op zichzelf aanvechtbaar is: verkeer hóórt immers bij een stedelijke omgeving, valt niet te vermijden - voor windturbines is dat juist niet vanzelfsprekend. Een vergelijking die we liever zouden zien is die met - bijvoorbeeld - warmtepompen, die óók in verband met de klimaatverandering wenselijk zijn: niet meer dan 40 dB geluidsbelasting voor de burelen!

beantwoorde vragen, 18 half beantwoorde vragen en 75 genegeerde vragen. Daarbij speelden overlappings, maar ging het niet om detailkwesties: 45 (van onze 98) vragen gingen over onderzoeksmatige argumenten of onderbouwing (0 beantwoord), 36 over de toereikendheid van normen (1 ervan beantwoord), 16 over de feitelijk blijkende (on)geschiktheid van Lden als geluidsmaat (0 beantwoord). Ook gingen 46 van onze vragen over typisch Amsterdamse zorgen (cumulatie van effecten in bepaalde wijken, uitloopegebieden bij de stad, tegenstelling tussen initiatiefnemers en omwonenden, gelijke kansen op gezondheid, enz.): op géén ervan is ingegaan.

2. Een van de door de expertgroep zelf gesignaleerde blinde vlekken had betrekking op kinderen. De expertgroep ziet echter geen aanleiding om voor kinderen strengere of andere regels te adviseren. Ook hier wordt selectief gewinkeld door de experts: een ander WHO-rapport² geeft deze aanleiding wel: er zijn wel degelijk aanwijzingen en de WHO adviseert meer onderzoek en wel van hoge kwaliteit. Dit WHO-rapport is door de expertgroep niet meegenomen.
3. De geraadpleegde reviewer, prof. Knottnerus, wijst in zijn commentaar op gebrek aan overtuigende argumentaties en adviseert een contra-expertise te laten verrichten. De expertgroep zelf vindt dat niet nodig, wij dringen er echter zeer op aan. De onderwerpen waarover die contra-expertise zou moeten gaan, sluiten aan bij het ALARA-principe (*zo voorzichtig als redelijkerwijs kan*) dat de Expertgroep op p. 3 van haar rapport belijdt:
  - welk percentage zwaar gehinderden zou in een stedelijke omgeving moeten gelden bij een maximaal toe te stane geluidsbelasting?
  - welk percentage zwaar gehinderden geldt bij een aan te houden richt- of standaardwaarde?
  - met welke gezondheidseffecten moet rekening worden gehouden bij het plaatsen van windturbines nabij volkstuinen?
  - welke relatie met de gemeente onderhouden met initiatiefnemers én omwonenden van windturbines om te kunnen zorgen voor 'participatie = acceptatie'?

Wij concluderen, tot slot van deze reactie, dat dit advies niet meer dan een eerste stap kan zijn, contra-expertise is hard nodig. De vragen van de Klankbordgroep moeten in deze contra-expertise behandeld worden. Ook voegen wij een zienswijze toe van artsencollectief WindWiki: deze bevat 6 onderzoeksvoorstellen die ons inziens van belang zijn om te helpen bij het beantwoorden van de vele nu nog overblijvende vragen van Amsterdammers. Deze zienswijze is op 7 maart binnen de expertgroep gedeeld: er is niets mee gedaan terwijl het waardevolle input is

Wij vragen u daarom om een contra-expertise te starten – een die recht doet aan alle zorgen en vragen die leven. We zien uw reactie graag tegemoet.

Met vriendelijke groet

Marianne Boer
Simone Brands
Stefan de Bruijn
Jan Hendriks
Niels Honcoop

Edwin van de Ketterij
Miro Popovic
Anna Schwartz
Ankephien van Tijen
Els Timmermans

---

² WHO (2017). Environmental Noise Guidelines for the European Region: A Systematic Review on Environmental Noise and Adverse Birth Outcomes

Bijlagen

1. Overzicht (on)beantwoorde vragen
2. Opzegbrief d.d. 14 maart 2022
3. Landelijke zienswijze WindWiki februari 2022